

□ **Erfgoed en poppentheater**

Stichting Museum voor het Poppenspel

De laatste jaren is er een grote publieke belangstelling voor het poppen-, figuren- en objecttheater ontstaan. Tot op heden blijven de presentaties van het poppenspel in Nederland echter beperkt tot (kleine) plaatselijke activiteiten, festivals en ad-hoc tentoonstellingen. Reeds in 2004 is bij een viertal Nederlandse stichtingen en musea het idee ontstaan om de haalbaarheid te onderzoeken van een *Nationaal Museum voor het Poppentheater*. Dit instituut zou niet alleen een museale functie – met onder andere tentoonstellingen met veel interactieve mogelijkheden – moeten vervullen, maar daarnaast ook voorstellingen en workshops organiseren.

Het *Theater Instituut Nederland* te Amsterdam, het *Historisch Museum Rotterdam*, het *Poppenspe(e)lmuseum* te Vorchten en de *Stichting Poppenspelcollecties* in Dordrecht hebben in 2005 een gezamenlijke stichting gevormd: *Stichting Museum voor het Poppenspel* (SMP). De vier initiatiefnemers beschikken alle over aanzienlijke collecties. Zij hebben (hadden?) de intentie deze collecties onder te brengen in één nationale collectie: een nieuw museum voor het poppentheater dat het heden op de voet volgt, het verleden archiveert en actualiseert en oog heeft voor culturele diversiteit. Een organisatie die vanuit haar stimulerende en bindende kracht een grote rol kan/kon gaan spelen binnen de Nederlandse poppentheaterwereld.

Om beter zicht te krijgen op de cultuurhistorische waarde van de verschillende collecties hebben de genoemde erfgoedinstellingen in 2004 het *Instituut Collectie Nederland* te Amsterdam benaderd met het verzoek hiernaar een onderzoek te doen. Dit resulteerde in het rapport 'De pop, de kast, de speler en het spel. Een quickscan van poppenspelcollecties in Nederland'. Uit dit onderzoek blijkt dat samenvoeging van de collecties een grote inhoudelijke meerwaarde oplevert: er ontstaat een rijk en divers overzicht van de geschiedenis en de ontwikkeling van het (inter)nationale, westerse en niet-westerse, poppen- en figurentheater, waarin de verschillende stromingen en poppenspeltechnieken goed vertegenwoordigd zijn.

Vervolgens hebben de initiatiefnemers – mede dankzij een subsidie van het VSBfonds – aan *Bureau Berenschot* te Utrecht opdracht gegeven de haalbaarheid te onderzoeken van een concept voor een nationaal museum voor het poppenspel. Zodoende verscheen eind 2006 het rapport 'Een nationaal Poppentheatermuseum. Onderzoek naar concept en haalbaarheid'. Samengevat luidt de conclusie dat een dergelijke collectie met succes ondergebracht kan worden in een museum met specifieke attracties, taken en een theaterfaciliteit. Deze door Berenschot op basis van degelijk onderzoek ontwikkelde formule had alles in zich om een succes te worden. De SMP-participanten hebben echter in 2008 besloten ieder zijns weegs te gaan, wat samenwerking in de toekomst echter zeker niet zal uitsluiten.

Stichting Het Poppenspe(e)lmuseum (de enige openbaar toegankelijke erfgoedinstelling met een belangrijke internationale poppen- en figurentheatercollectie) probeert nu zelf het voortouw te nemen om dit ideaal – elders – te verwezenlijken.

De uitstraling van het beoogde (nieuwe) Poppenspe(e)lmuseum ligt zowel op nationaal als internationaal vlak, met als aantrekkelijk extra een vast theater. Hier kunnen meerdere voorstellingen, (muziek)optredens en andere activiteiten (poppentheaterfilms e.d.) per week plaatsvinden en het publieksaanbod zal voor jong en oud zeer gevarieerd zijn.

Hiermee zal de gemeente die dit narratieve museum (een museum waarin een verhaal centraal staat en waarin de collectie het verhaal ondersteunt) binnenhaalt, er een attractie van betekenis bij krijgen – met een verwacht bezoekersaantal van 20.000 tot 35.000 op jaarbasis. Al met al een belangrijke culturele maar zeker ook economische stimulans voor een stad. Deze stap zal drie maatschappelijk relevante effecten hebben: museale innovatie, cultuurtoeristische ontwikkeling en economische groei.

□ **Instellingen en organisaties**

Historisch Museum Rotterdam

Het grootste deel van de collectie van het *Historisch Museum Rotterdam* omvat een langdurig bruikleen van de *Stichting Poppenspelcollecties* (PSC, voorheen Poppenspelcentrum te Dordrecht). Deze collectie bevat een zo compleet mogelijke verzameling spelen (ensceneringen), teksten, geluidsbanden, theaters, decors, poppen en documentatie van Nederlandse poppentheatergezelschappen vanaf circa 1900. Belangrijk hierin zijn onder andere de schimmen van Chiel de Boer en Frans ter Gast, en de poppen van Damiet van Dalsum, Wim en Toni Engel, Herman Hoebe, Marijke Kots, Gerard Remmert en Jan Weiland. Eens in de vijf jaar wordt met de depotcollectie een thema-expositie gehouden.

Websites Historisch Museum Rotterdam/Museum Het Schielandshuis: www.hmr.rotterdam.nl en www.dedubbeldepalmboom.nl.

Theater Instituut Nederland

De poppentheatercollectie van het *Theater Instituut Nederland* (TIN) omvat de nalatenschap van onderwijzer, poppenspeler en (volks)poppentheaterverzamelaar Wim Meilink en de collectie van Felicia (1931) en Guido van Deth (1913-1969), die jarenlang een poppentheater (en een poppentheatermuseum) hadden in Den Haag. De TIN-verzameling omvat onder meer papieren theatervellen, affiches, (internationale) literatuur en documentatie, foto's, video's, geluidsbanden, dia's, Europese en Aziatische schimmen, wayangfiguren uit Indonesië, Europese poppentheaterfiguren in diverse poppenspeltechnieken, marionetten van Janus Cabalt (de poppenspeler van de Dam te Amsterdam) en poppen van Jan Nelissen. De depotcollectie wordt incidenteel gebruikt voor tijdelijke exposities.

Website Theatermuseum/TIN: www.tin.nl.

Poppenspe(e)lmuseum

Stichting Het Poppenspe(e)lmuseum is in 1984 opgericht door museumdirecteur, conservator en poppenspeler Otto van der Mieden (1945), die in 1970 begon met verzamelen. Sinds 2001 is het Poppenspe(e)lmuseum een zogenoemd 'geregistreerd museum'. Een jaar later krijgt het museum de 'Kruijswijk Jansen Prijs' voor de beste Gelderse erfgoedsite van 2002. Het museum ontvangt geen structurele subsidie.

De poppentheatercollectie omvat een gevarieerde internationale collectie van wayangfiguren, hand-, stang-, stok- en trekpoppen, marionetten, schimmenspelen en schimfiguren uit Europa en Azië, papieren theatertjes, foto's, boeken, posters, prenten, parafernalia en snuisterijen. Jaarlijks wisselende (en soms rondreizende) thematentoonstellingen belichten aspecten van het poppen- en figurespel. Verder worden er werken geëxposeerd van beeldende kunstenaars en fotografen die zich door het poppentheater lieten inspireren, zoals bijvoorbeeld Marjo van den Boomen, Anton Corbijn, Jean Dulieu, Ed van der Elsen, Michaël Ferron, Roy Fisher en Ronald King (Engeland), Matthias en Martha Griebler (Oostenrijk), Mitsy Groenendijk, Dirk de Herder, Teun Hocks, Mella Jaarsma, Dirkje Kuik, Bas Mariën, Erwin Olaf, Hetty Paërl, Wouter van Riessen, Pipilotti Rist (Zwitserland), Henk Tas, Peter Vos en Elsje Zwart – kunstenaars waarvan werk in het bezit van het museum is. De collectie vormt de basis voor talloze activiteiten binnen en buiten het museum. Voor jong en oud zijn er educatieve Poppenspe(e)lspeurtochten door het museum. Onder het motto 'Zelf eens proberen?' worden bezoekers uitgenodigd om kennis te maken met de diverse poppenspelvarianten.

De bibliotheek omvat bijna zeventuizend titels van (inter)nationale werken, en documentatie over onderwerpen op het gebied van het poppentheater en aanverwante kunsten. Door middel van meertalige zogenoemde 'Doepakuitgaven', 'Poppenspe(e)lmuseumpamfletten' en 'Open doekjes' (op internet) wordt geattendeerd op activiteiten, exposities, uitgaven, poppentheaterfiguren en -technieken en speciale gebeurtenissen in en rondom het museum.

In de museumwinkel is een ruim assortiment briefkaarten, poppenspelletjes, documentatie, lesbrieven, boeken, poppenkastpoppen en andere spulletjes op het gebied van het poppentheater verkrijgbaar.

Het Poppenspe(e)lmuseum wil belangstellenden ook via internet informeren over de activiteiten van het museum en het (volks)poppentheater. Zodoende zijn er drie websites gerealiseerd: een digitale folder over het museum, een digitaal informatie- en kenniscentrum (met een poppentheaterencyclopedie, een poppentheater-abc, een trefwoordenlijst en een mogelijkheid tot het raadplegen van het boekenbestand) en een subsite op de website van *Het Geheugen van Nederland*. Via deze laatste site kunnen ongeveer vierduizend posters, prenten en foto's op het gebied van het poppenspel geraadpleegd worden en kan een speurspel over het (volks)poppentheater worden gedaan.

Websites Poppenspe(e)lmuseum: www.poppenspel.info,
www.poppenspelmuseum.nl (viertalig),
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl (tweetalig),
www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2 (tweetalig)
en www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs.

Stichting Volkenkundige Musea Nederland

De *Stichting Volkenkundige Musea Nederland* bundelt de belangen van de acht belangrijkste volkenkundige collecties in Nederland: het *Tropenmuseum* te Amsterdam, het *Afrikamuseum* in Berg en Dal, *Nusantara* in Delft, het *Museon* in Den Haag, het *Rijksmuseum voor Volkenkunde* te Leiden, het *Wereldmuseum* te Rotterdam, en de etnologische collecties van de *Rijksuniversiteit Groningen* en de *Radboud Universiteit* te Nijmegen. Deze instellingen beheren onder andere belangrijke niet-westerse poppentheatercollecties, die bijvoorbeeld wayangfiguren en maskers uit Indonesië omvatten, Afrikaanse maskers en figuren, schimmen en poppen uit China en Taiwan en maskers uit Oceanië, Polynesië en Noord- en Zuid-Amerika.

De stichting richt zich vooral op het bevorderen van de aandacht voor het culturele erfgoed dat de aangesloten musea beheren door te investeren in ICT als medium voor digitale ontsluiting, presentatie, archivering en educatie. Doordat alle informatie op een gemeenschappelijk platform wordt gepresenteerd, kunnen de musea ook bij hun presentatiebeleid gebruikmaken van elkaars collecties en documentatie. Bovendien biedt de gemeenschappelijke database inzicht in de samenstelling van de collecties. Een belangrijke stap van de stichting is ook de ontwikkeling van een gemeenschappelijke thesaurus. De thesaurus sluit aan bij internationale standaarden, zoals de *Art&Architecture Thesaurus*.

Website: www.svcn.nl.

Stichting Contact Theatercollecties

Zowel het Theater Instituut Nederland als het Poppenspe(e)lmuseum participeren in de *Stichting Contact Theatercollecties* (SCTC). De stichting is in 1973 opgericht met als doel de uitwisseling van kennis en ervaring tussen de verschillende collecties te bevorderen. Andere deelnemende instellingen zijn: de bibliotheken van theater- en regieopleidingen in Amsterdam, Arnhem, Maastricht, Rotterdam, Tilburg en Zwolle, de onderzoekscollecties van de faculteiten theaterwetenschap van de universiteiten van Amsterdam, Utrecht en Leiden, de bibliotheken van koepelorganisaties op theatergebied – zowel voor de professionele als de amateurwereld – en gespecialiseerde collecties op het gebied van poppenspel, mime en dans. De samenwerking heeft onder meer geresulteerd in een theaterthesaurus, die door een vaste werkgroep wordt onderhouden.

Website: www.tin.nl/theatercollecties.

Nederlandse Vereniging voor het Poppenspel

De *Nederlandse Vereniging voor het Poppenspel* (NVP) is in 1955 mede opgericht door poppenspeler, auteur en letterkundig chroniqueur Rico Bulthuis. De NVP is een vereniging die openstaat voor iedereen die affiniteit heeft met het poppenspel, en heeft als (oorspronkelijk) doel zich in te zetten voor het artistiek verantwoorde poppentheater. Sinds 1980 is de NVP een UNIMA-centrum (Union Internationale de la Marionnette – opgericht in 1929), wat betekent dat zij Nederland vertegenwoordigt in deze organisatie en dat een NVP-lid ook UNIMA-lid is. Leden kunnen in die hoedanigheid worden ondersteund bij het leggen van contacten en het bezoeken van poppentheaterfestivals en -congressen over de hele wereld.

Omdat de NVP van begin af aan toegankelijk is geweest voor zowel poppenspelers als vertegenwoordigers van andere kunst disciplines en belangstellenden, koos zij er niet voor zich als vakbond of belangenorganisatie te afficheren. Deze opstelling resulteerde in 1971, op initiatief van onder anderen Henk Abbing, Hinderik de Groot en Otto van der Mieden, in een afsplitsing: de Bond voor Beroepspoppenspelers – in 1981 omgedoopt tot Vereniging van Gezelschappen van Nederlandse Beroepspoppenspelers en in 1994 opgeheven. Inmiddels is de NVP weer de enige organisatie in haar soort in Nederland, en spelen de eens zo sterk gevoelde tegenstellingen tussen ‘beroeps’ en ‘amateurs’ – voortvloeiend uit de soms moeizame strijd om artistieke en financiële erkenning van een kleinschalige kunstvorm – nauwelijks nog een rol van betekenis.

De NVP heeft deskundigheidsbevordering en informatie-uitwisseling hoog in het vaandel staan. Workshops en masterclasses van Nederlandse en buitenlandse vakgenoten stellen poppentheatremakers in de gelegenheid hun vakkennis op peil te houden of te vergroten. Naast het vaktijdschrift WP (Wereld van het Poppenspel) beschikt de vereniging over een kleine biblio- en videotheek.

Om het poppentheater te promoten, en om vakgenoten met een bijzondere verdienste voor het poppenspel te eren, wordt periodiek de *Wim Meilinkprijs* uitgereikt. Het betreft hier een oeuvreprijs, genoemd naar de onderwijzer, publicist en poppenspeler die in 1971 overleed.

Websites: www.poppenspelers.nl en www.unima.org (internationaal).

Geschiedenis

Poppentheater na 1945

Speelde het poppentheater in de jaren voor de Tweede Wereldoorlog slechts een marginale rol, na 1945 heeft deze theatervorm zich aan de traditie ontworsteld en ontstond er een golf van creativiteit. Belangrijke spelers uit de jaren vijftig zijn Rico Bulthuis, Feike Boschma, Guido (en Felicia) van Deth, Frank Kooman, Jan Nelissen en Henk Zoutendijk, van wie sommigen lid waren van het Theater der Verenigde Poppenspelers te Den Haag. In 1954 richtten Bulthuis, Boschma en Don en Ly Vermeire de Kring van Nederlandse Poppenspelers op, een organisatie die aanvankelijk openstond voor zowel beroepsspelers als amateurs; later werd het lidmaatschap beperkt tot alleen beroepspoppenspelers.

De periode 1965-1975 kenmerkte zich door professionalisering en de opkomst en stormachtige ontwikkeling van een nieuwe generatie theatermakers. Massaal zijn in deze jaren de poppenspelers uit de ‘(poppen)kast’ gekropen. De kast wordt decor en het decor beeldend theater. De spelers wagen zich aan bewegingstechnieken of onorthodoxere middelen die aan poppentheater verwant zijn en willen directer communiceren met het publiek. Hinderik de Groot, ooit werkzaam bij Nelissen en Boschma, gaf met de oprichting van (Pop)Studio Hinderik in 1967 een sterke impuls aan deze vernieuwing in vormgeving en inhoud. Van belang is in dit verband ook de oprichting in 1970 van de Kookgroep, bestaande uit o.a. Henk en Ans Boerwinkel, Damiet van Dalsum, Camilla Koevoets, Otto van der Mieden, Jan de Noord en Corrie en Tom Wentink.

De afgelopen vijf decennia is het poppentheater veelal een mengvorm geworden met andere theaterdisciplines, waaronder samenwerkingsverbanden met bijvoorbeeld toneel-, muziektheater- en dansgezelschappen. In diverse producties bewegen de spelers hun figuren zichtbaar voor het publiek en op een open toneel. Soms heeft de speler ook de rol van acteur.

Andere min of meer bekende poppenspelers en gezelschappen uit de afgelopen veertig jaren zijn en waren Henk en Francine Abbing, het Nederlands Marionettentheater van de familie Brugman, Pieke Dassen, Jan Goes, Aad-Jan Coumou en Lucas Goudzwaard

(waarvan Lucas het spelen met marionetten leerde van Don en Ly Vermeire), poppentheater Kameleon (Dorris Boelaart), Frank Kooman, Marijke Kots, Trinette Kuijpers, Trudy Kuyper, Theo Terra en Dick Feld, Virga Lipman, Ila van der Pouw, Hans Schoen, Ella Snoep, Max Verstappen, Koos Wieman, Elsje Zwart (Pandora) en de Jan Klaassen-spelers Misha Kluft en Wim Kerkhove (poppentheater Pantijn) en last but not least Jeroen Boerwinkel.

De poppentheaterwereld is heden ten dage relatief klein, maar verre van marginaal. Het poppentheater is springlevend en bestrijkt het hele spectrum van traditie tot experiment; er is een sterk besef van continuïteit, maar ook een open blik naar de wereld en de toekomst. Er zijn tientallen spelers en gezelschappen op hoog niveau die beroepsmatig actief zijn op het gebied van het poppen-, papieren-, schimmen-, figuren-, object- en beeldend theater. Groepen als het Amsterdams

Marionetten Theater, Cartouche, poppentheater Dibbes, Théâtre Espace (Judith Nab), Theater Gnaffel (Elout Hol), Grims Papieren Theater, Speeltheater Holland (Onny Huisink en Saskia Janse), Phoenix Papieren Theater (Ab Vissers), poppentheater Lejo, Hotel Modern, TAMTAM, het Magisch Theatertje (Charlotte Puyk-Joolen), Ananda Puyk en Theater Terra, en theatermakers zoals Feike Boschma, Damiet van Dalsum, Fred Delfgaauw, Neville Tranter, Henk Boerwinkel, Jozef van den Berg, Hinderik en wayangkultitspeler Rien Baartmans zijn en waren tot ver over de landsgrenzen bekend. Jonge theatermakers als Meike van den Akker, Marlyn Coetsier, Steven Groenen, Ulrike Quade en Eduardo de Paiva Souza ontvangen reisbeurzen, stipendia en prijzen.

Jaarlijks zijn/waren er poppentheaterfestivals of poppentheaterdagen – onder meer in *Theater Bellevue*, *Jeugdtheater De Krakeling*, in het *Ostadetheater te Amsterdam*, in *Weesp*, in *Dordrecht* (tot en met 2010) en in de maand september in *Meppel* en *Amersfoort* – waarin de diverse poppentheatervormen ruimschoots aan bod komen. In Maastricht is 't *Magisch Theatertje* een thuis voor haar eigen voorstellingen, maar ook collega theatermakers zijn daar welkom. In *Harderwijk* wordt om de twee jaar *Het Vischmarkt Papierentheater Festival* georganiseerd. Naast diverse kleine (particuliere) huis(kamer)-theatertjes is het *Amstelveens Poppentheater* het enige professionele jeugdtheater met een kernprogrammering van poppen- en objecttheater. Het theater wil daar zo veel mogelijk kanten van laten zien: handpoppenspel, combinatievoorstellingen met acteurs en poppen, modern objectenspel, etc. Ook muziektheater- en bewegingstheatervoorstellingen, waarbij het beeldende aspect vooropstaat, worden geprogrammeerd.

Websites: www.ostadetheater.nl, www.poppenspeelfestival.nl (Meppel), www.poppentheaterfestival.nl (Dordrecht), www.amstelveenspoppentheater.nl, www.papiertheaterfestival.nl (Harderwijk), www.papiertheater.eu (internationaal), www.wesopa.nl (Weesp) en www.poppeninhetpark.nl (Amersfoort).

□ Scholing

Opleidingen

In 1988 richtte het toenmalige ministerie van VVC het Nederlands Poppenspel Instituut op, dat vervolgens in 1992 samen met de instituten voor dans, mime en theater in het TIN te Amsterdam werd opgenomen. De aldaar benoemde functionaris poppentheater, Eliane Attinger (nu directeur van het Ostadetheater), instigeerde onder meer bijscholingscursussen voor poppentheatermakers, waaronder projecten op het gebied van regie, dramaturgie en schrijven voor het poppenspel.

- Het zou -

Het zou nog tot 1989 duren voordat het in Nederland mogelijk werd een opleiding poppen- en beeldend theater te volgen. In dat jaar ging aan de Theaterschool Amsterdam de studierichting Objecttheater van start. Helaas stierf dit initiatief begin jaren negentig een zachte dood. De *Hogeschool voor de Kunsten in Utrecht* (HKU-theateropleiding) bood vanaf 1993 gedurende enige tijd een studieprogramma poppen- en maskerspel aan. De *Koningstheaterakademie* (kleinkunstopleiding en -productiehuis uit Den Bosch) en de docent drama- en de acteursopleiding van HKU en *ArtEZ* te Arnhem gaven studenten de gelegenheid zich te oriënteren op het gebied van het beeldend en poppentheater. Tijdens het Internationaal Poppentheater Festival in Dordrecht was het mogelijk een masterclass te volgen, waarvoor internationale poppentheatremakers worden aangetrokken. Een succesvol initiatief was verder 'De Proeve – werkplaats voor poppen- en objecttheater'. Het had tot 2009 domicilie in het Amstelveens Poppentheater.

In het Ostadetheater worden jaarlijks enkele ontmoetingen en presentatieavonden georganiseerd voor en door poppenspelers, acteurs, dansers, schrijvers en musici om zich te bekwamen en verdiepen in het figuren- en beeldend theater. Het theater is in 2009 gestart met *FEIKE's HUIS*: een productiehuis voor poppen- en objecttheater. Het is vernoemd naar Feike Boschma: poppentheatremaker van het eerste uur, kenner van de traditie en vernieuwer pur sang. In samenwerking met de *INHolland Academy* (Haarlem) is in 2010 een opleiding voor docenten en andere geïnteresseerden geïnitieerd door de NVP. De NVP verzorgt tevens basisopleidingen voor het poppen- en objecttheater voor amateurs en semiprofessionals.

Werkplaats *De Proeve* te Amstelveen gaf jonge (poppen)theatremakers en studenten van kunstvakopleidingen de gelegenheid zich de beginselen van het poppen-, beeldend- en objecttheater eigen te maken. Dit kon door het volgen van workshops, maar ook door het maken van een proeve of het lopen van stages bij professionele makers. Ook voor ervaren professionele poppenspelers was *De Proeve* interessant. Zij konden hier nieuwe aspecten van het vak onderzoeken en daarnaast konden zij door het geven van workshops hun kennis overdragen aan een jongere generatie. *De Proeve* werd tot mei 2009 structureel gesubsidieerd door het ministerie van OCW. Hun taak is in 2009 overgenomen door het Ostadetheater.

Websites: www.artez.nl, www.hku.nl, www.poppenspelers.nl, www.koningstheater.nl, www.feikeshuis.nl, www.inholland.nl en www.poppentheaterwerkplaats.nl.

Literatuur

Publicaties

Er wordt in Nederland en daarbuiten veel onderzoek gedaan naar het poppenspel in de breedste zin van het woord. Zo verschenen onder meer de volgende Nederlandstalige studies, handboeken en andere (educatieve) uitgaven:

- 'Handboek voor de poppenspeler' (Auteur: Wim Meilink. Impressum: J. Muusses, 195?).
- 'Poppen Schimmen Marionetten' (Auteur: Rico Bulthuis. Impressum: Leiter-Nypels, 1954).
- 'Het moderne poppenspel' (Auteur: Rico Bulthuis. Impressum: Heijnis, 1961).
- 'Doopteel van Jan Claeszen' (Auteur: Wim Meilink. Impressum: J.H. de Bussy, 1969).
- 'Schimmenspel' (Auteur: Hetty Paërl. Impressum: Wereldbibliotheek, 1979).
- 'Ontwikkelingen in het poppenspel in Nederland' (Auteur: Hetty Paërl. Impressum: Unima Centrum Nederland, 1982).
- 'Poppen-, object- en beeldend theater in Nederland' (Impressum: Nederlands Poppenspel Instituut, met bijdragen van Hanny Alkema, Christien Boer, Frans Scharff en Bart Corduwener, 1991).
- 'Theater uit handen; Nederlands poppen- en schimmentheater na 1900: een collectie' (Impressum: Stichting Poppenspelcollecties, met bijdragen van J.J. Bollebakker, G.J.M. Sonnemans en I. Vink, 1992).

- 'Bewogen beelden' (Impressum: TIN, met bijdragen van Hanny Alkema, Nico van Rossen, Eliane Attinger en Anita Twaalfhoven, 1994).
- 'Een pop is geen pop is een ...' (Impressum: TIN, Hanny Alkema, 2005).
- 'Pulcinella. Het mysterieuze spiegelbeeld van de mens' van Hetty Paërl, dat niet alleen in het Nederlands, maar ook in het Italiaans verscheen (Impressum: Apeiron/TIN, 2003).
- Van haar hand is ook 'Heerekrintjes. Over Jan Klaassen en Katrijn en hun buitenlandse soortgenoten' (Impressum: Gaade, 1987) en uitgaven die door het Poppenspe(e)l-museum werden uitgegeven, zoals de monografieënreeks over het volkspoppenspel 't Fluwelen eindje' (1987) en 'Het gezicht van Jan Klaassen. Hij lacht zich een bult' (1985), dat in het Duits is uitgegeven onder de titel 'Das Gesicht von Jan Klaassen. Er kriegt vor lauter lachen einen Buckel' (1986).
- Samen met Otto van der Mieden werkte Hetty Paërl aan het geïllustreerde 'Poppentheater-abc' (2003), dat zowel in een gedrukte versie als op cd-rom en via internet beschikbaar is.
- 'Dorris Boelaard' [moet zijn Boelaart] (2007). PSC-cahier nr. 22 (Auteur: Hans Bollebakker. Impressum: Stichting Poppenspelcollecties Dordrecht/Historisch Museum Rotterdam).
- Lesbrieven 'Poppen-spelen', '-speler', '-theater' en '-spel' (Auteur: Marie-José van Voorst. Impressum: Oostelijk Kunstbedrijf, 1985).
- 'De magische kracht van poppen' (Auteur: Hubert Stuyvaert e.a. Impressum: Abimo uitgeverij, Sint-Niklaas, 2010).

Tijdschriften en documentatie over poppen- en beeldend theater

- In Nederland verschijnen twee tijdschriften over poppentheater:
    - WP* ('Wereld van het Poppenspel', vanaf 2003 – voorheen 'Wij poppenspelers', een tijdschrift van de NVP, sinds 1955) en het onregelmatig verschijnende *Popellum*, een blad over het volkspoppentheater wereldwijd (een uitgave van de Stichting Nederlands Centrum voor het Volkspoppentheater, sinds 2001).
    - Daarnaast verschijnt *DoEPAK*, een rijk geïllustreerd, kleurig vrouwblad met een educatieve bijlage voor jong en oud. Deze kruielkrant en -krabbel wordt sinds 2007 door het Poppenspe(e)lmuseum uitgegeven. Doepak is geschikt voor iedereen met een algemene interesse in kunst en cultuur. Het blad heeft als doel het poppentheatererfgoed onder de aandacht te brengen van het grote publiek en de kennis over deze theatervorm te vergroten. Doepak geeft informatie die een leuke voorbereiding kan zijn op een bezoek aan het Poppenspe(e)lmuseum of een poppentheatervoorstelling en -activiteit. Ouderen ontdekken in de publicaties onderwerpen uit hun jeugd, jongeren vinden er bijvoorbeeld informatie voor het maken van een ckv-werkstuk. Enkele Doepakuitgaven verschijnen ook in het Frans, Duits en Engels en zijn als pdf beschikbaar.
    - Door middel van *Poppenspe(e)lmuseumnieuwsbrieven* en zogenoemde *Poppenspe(e)lmuseum pamfletten* attendeert het Poppenspe(e)lmuseum geïnteresseerden met een zekere frequentie op wetenswaardigheden op het gebied van het (volks)poppentheater, bijzondere uitgaven, de bibliotheek en de museumcollectie en -activiteiten. Een pamflet kan het publiek bovendien informeren over thema-exposities in het museum. Enkele pamfletten zijn ook beschikbaar in het Frans, Duits en Engels. De nieuwsbrieven verschijnen in het Nederlands en het Engels en zijn ook als pdf beschikbaar op de website van het museum.
- Websites: www.popellum.nl, www.poppenspelers.nl, www.poppenspelmuseum.nl, www.poppenspel.info en www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl.

□ Afbeelding: poppenspeler met Jan Klaassen en krokodil. Illustratie: Martha Griebler © (1948-2006), Stockerau/Oostenrijk. Tekst: Otto van der Mieden ©, Vorchten (september 2010).

Poppenspe(e)lmuseum ©

Kerkweg 38 8193 KL Vorchten NL Tel.: +31(0)578 - 63 13 29 Fax: +31(0)578 - 56 06 21
www.poppenspelmuseum.nl www.geheugenvannederland.nl/poppenspel2
www.poppenspelmuseum.nl/onderwijs www.poppenspel.info
www.poppenspelmuseumbibliotheek.nl info@poppenspelmuseum.nl